

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 11/2000 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2001

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 14 päivänä syyskuuta 2000 lähettänyt valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtion talousarvioesityksen vuodelle 2001 (HE 109/2000 vp).

Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla lakivaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- oikeusministeri Johannes Koskinen, osastopäällikkö, hallitusneuvos Tuomo Rapola, finanssineuvos Simo Ojanen, hallitusneuvos Ahti Penttinen, apulaisosastopäällikkö Esa Vesterbacka ja hallitusneuvos Leena Kuusama, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Tuomo Vainio, valtiovarainministeriö
- johtaja Ilkka Neiramo, Vankeinhoidon koulutuskeskus
- hovioikeudenneuvos Seppo Männikkö, Suomen Lakimiesliitto

- puheenjohtaja Jari Tuomela, Vankilavirkailijain liitto VVL
- pääluottamusmies Irene Litmanen, Vankeinhoidon henkilökuntaliitto ry
- puheenjohtaja, käräjätuomari Matti Palojarvi, Käräjäoikeustuomarit ry.

Viitetiedot

Lakivaliokunta on käsitellessään valtioneuvoston kirjelmää U 24/2000 vp Portugalin tasavallan ehdotuksesta puitepäättökseksi (rikoksen uhrin asema oikeuskäsittelyssä) kuullut mm. Rikosuhritoimikunnan puheenjohtajaa, toiminnanjohtaja Pirkko Lahtea ja Rikosuhripäivystyksen johtaja Petra Kjällmania. Siinä yhteydessä valiokunta on saanut selvityksen Rikosuhripäivystyksen rahoitustilanteesta.

Valiokunta on kuullut valtion ensi vuoden talousarvioehdotuksen johdosta asiantuntijoita vanginvartijoiden koulutuksesta ja palkkauksesta sekä tuomareiden uudesta palkkausjärjestelmästä. Näihin asioihin otetaan kuitenkin kantaa vasta myöhemmin, toisessa asiayhteydessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

*Perustelut**Lausunnon rajaus*

Lakivaliokunta on keskittynyt valtion talousarvioesityksen käsittelyssä oikeusministeriön hallinnonalaan ja siinä erityisesti rikosuhrien aseman sekä korkeimpien oikeuksien jäsenten palkkauksen tarkasteluun.

Rikoksen uhrien aseman parantaminen

Toimenpiteet rikoksen uhrien aseman parantamiseksi. Rikoksen uhrien aseman parantamistarpeisiin on kiinnitetty erityistä huomiota 1990-luvulla sekä valtiovallan toimissa että julkisissa tiedotusvälineissä käydyssä keskustelussa. Tuloksina ovat olleet mm. seuraavat toimenpiteet:

- On tehty useita rikoksen uhrin asemaa parantavia lainmuutoksia.
- Useista Euroopan maista saatujen esimerkkien ja hyvien kokemusten johdosta Rikosuhripäivystys aloitti toimintansa vuonna 1995 Raha-automaattiyhdistyksen yhteistyöprojektina. Toiminnassa on mukana seitsemän valtakunnallista yhdistystä ja kolme ministeriötä, ja sitä koordinoi Suomen Punainen Risti.
- Paavo Lipposen II hallituksen ohjelman jaksossa 6. Oikeuspolitiikka ja tasa-arvo lausutaan: "Parannetaan uhrien oikeusturvaa ja selvitetään mahdollisuudet uhrin oikeudenkäyntikulujen kattamiseen valtion varoista".
- Hallitusohjelmaan viitaten oikeusministeriö asetti 23.2.2000, asian oltua valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsiteltävänä, toimikunnan selvittämään toimenpiteitä, joilla voidaan parantaa rikoksen uhrin asemaa (ns. Rikosuhritoimikunta). Toimikunnan asettamispäätöksessä todetaan, että rikoksen uhrin asemaa voidaan parantaa osin lainsäädännöllisin keinoin, mutta suurelta osin myös muilla tavoin. Sen vuoksi toimikunnan tulee laatia ehdotus siitä, miten rikoksen uhrin asemaa voidaan parantaa toiminnallisilla, tiedotuksellisin ja kou-

lutuksellisin toimenpitein tai muilla keinoin.

- Suomi on suhtautunut myönteisesti Portugalin tasavallan ehdotukseen rikoksen uhrin asemaa koskevaksi puitepäätökseksi (U 24/2000 vp). Puitepäätöksen tarkoituksena on parantaa uhrin asemaa oikeusprosessissa sekä lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä tässä asiassa. Ehdotuksen taustalla on mm. Tampereen Eurooppa-neuvoston päätelmien kohta 32. Puitepäätösehdotuksesta antamassaan lausunnossa (LaVL 10/2000 vp — U 24/2000 vp) lakivaliokunta totesi, että rikoksen uhrin oikeudellinen asema on Suomessa monessa suhteessa parempi kuin eräissä muissa EU:n jäsenvaltioissa. Tästä johtuen puitepäätös ei Suomessa merkittävästi vahvistaisi uhrin oikeudellista asemaa. Uhrin asemaa ja tosiasiassallisia mahdollisuuksia tehokkaaseen oikeussuojaan on kuitenkin parannettava tehokkaalla tiedottamisella, viranomaisten asenteiden ja toimintatapojen tarkistamisella sekä vahvistamalla rikosten uhreja auttavien organisaatioiden toimintaa.

Rikosuhripäivystys. Rikosten uhreja auttava valtakunnallinen organisaatio Rikosuhripäivystys on nyttemmin vakiinnuttanut asemansa, ja sen toiminnasta saadaan jatkuvasti positiivista palautetta. Rikosuhripäivystys toimii seuraavin tavoin:

- Rikosuhripäivystys tarjoaa rikoksen tai rikosyrityksen kohteeksi joutuneelle ja hänen läheisilleen henkistä tukea ja käytännön neuvoja. Toimintaa toteuttavat koulutetut, vapaaehtoiset tukihenkilöt ja puhelinpäivystäjät, ja sitä ohjaavat ihmishuhtedalan koulutuksen saaneet aluesihteerit.
- Tavoitteena on parantaa rikoksen uhrin yhteiskunnallista asemaa vaikuttamalla yleisiin asenteisiin ja lainsäädäntöön. Lisäksi tavoitteena on saada Rikosuhripäivystys valtion kustantamaksi, pysyväksi valtakunnalliseksi palveluksi.

- Rikosuhripäivystys ylläpitää valtakunnallista auttavaa puhelinta, jossa koulutetut vapaaehtoiset puhelinpäivystäjät tarjoavat soittajille henkistä tukea ja käytännön neuvoja. Lisäavun tarpeessa olevat ohjataan joko oman alueensa auttamispisteisiin tai Rikosuhripäivystyksen tukihenkilötoiminnan piiriin.
- Rikosuhripäivystyksellä on aluetoimistojensa yhteydessä koulutettuja, vapaaehtoisia tukihenkilöitä, jotka auttavat rikoksen uhria henkilökohtaisesti, esimerkiksi kuuntelemalla tai keskustelemalla hänen kanssaan. Tukihenkilö voi olla apuna myös rikosilmoituksen tekemisessä, oikeudenkäynnissä tai korvaushakemusten tekemisessä. Tukihenkilötoimintaa on tarkoitus laajentaa mahdollisimman monelle paikkakunnalle.
- Rikoksen uhri on usein epä tietoinen asemastaan oikeusjärjestelmässämme. Juristin puhelinneuvonta tarjoaa rikoksen uhrille mahdollisuuden tarkistaa tietonsa oikeuksistaan ja saada näihin asioihin liittyvää ohjausta.
- Rikosuhripäivystys järjestää rikoksen uhreille "oma-apuryhmiä" eri alueilla ilmenneiden tarpeiden mukaan. Ne ovat aina ammatillisesti ohjattuja. Kohderyhminä voivat olla mm. seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan uhrin. Ryhmätoimintaa kehitetään edelleen kysynnän ja voimavarojen mukaan.

Rikosuhripäivystyksen rahoitus ei kuitenkaan ole — em. valtiovallan myönteisten kannanottojen jälkeenkään — turvattu. Rikosuhripäivystyksen pääasiallinen rahoitus muodostuu Raha-automaattiyhdistyksen toiminta-avustuksesta ja oikeusministeriön vuotuisesta avustuksesta talousarvion momentilta 25.01.51 Raha-automaattiyhdistyksen vuotuinen avustus on nyttemmin laskenut 3 miljoonasta markasta 2,5 miljoonaan markkaan ja oikeusministeriön avustus on vuodesta 1998 ollut 200 000 markkaa. Saatujen tietojen mukaan summat pysyvät ennallaan ensi vuonna. Tulojen vähenemisen ja kustannustason nousun seurauksena tänä syksynä Keski-Suo-

men aluetoimiston toiminta on päättynyt ja Päijät-Hämeen Lahdessa sijaitsevan aluetoimiston toimintaa on vähennetty. Päijät-Hämeen aluetoimisto joudutaan lakkauttamaan vuoden 2001 alussa. Myös Kymen aluetoimistoa uhkaa lakkauttaminen.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että Rikosuhripäivystys saadaan valtion kustantamaksi, pysyväksi valtakunnalliseksi palveluksi, jota tarpeen mukaan laajennetaan ja kehitetään. Valiokunnan mielestä ensimmäisenä askeleena toiminnan vakiinnuttamiseksi pitäisi olla Rikosuhripäivystyksen keskustoimiston ylläpitokulujen sekä lakkautettujen ja lakkautusuhan alla olevien aluetoimistojen käynnistämisen ja ylläpitokulujen kattaminen oikeusministeriön avustuserä- määrärahoista. Tätä varten lakivaliokunta esittää,

että Rikosuhripäivystyksen keskustoimiston vuotuisen kulujen sekä lakkautettujen ja lakkautusuhan alla olevien aluetoimistojen käynnistämisen ja ylläpitokulujen kattamiseksi talousarvion momentin 25.01.51 määrärahaa lisätään 2 miljoonalla markalla.

Korkeimpien oikeuksien jäsenten palkkaus

Eduskunta edellytti 22.1.1999 hallituksen huolehtivan siitä, että korkeimpien oikeuksien presidenttien ja jäsenten palkkaus korjataan sille tasolle, jolla se on ollut ennen niin sanotun palkkalain voimaantuloa suhteessa valtionhallinnon ylimpien virkamiesten palkkaukseen (HE 196/1998 vp — HaVM 22/1998 vp).

Lakivaliokunta kiinnitti asiaan huomiota vuosi sitten antamassaan budjettilausunnossa (LaVL 7/1999 vp — HE 40/1999 vp) toteamuksin, ettei eduskunnan edellyttämään palkantarkistukseen tarvittavia määrärahoja sisältynyt talousarvioehdotukseen. Myös hallintovaliokunta on useissa kannanotoissaan (viimeksi HaVL 14/2000 vp — K 2/2000 vp) huomauttanut korkeimpien oikeuksien jäsenten palkkauksen korjaamistarpeesta.

Ensi vuoden talousarvioesitykseenkään ei ole varattu palkkauksen korjaamiseksi tarvittavia määrärahoja.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan kesällä 2000 budjettineuvotteluissa sovitun johdosta asiaa kuitenkin parhaillaan selvitetään yhteistoimin valtiovarainministeriön, oikeusministeriön ja korkeimpien oikeuksien edustajien kesken. Valiokunta pitää välttämättömänä, että neuvotteluissa päästään nopeasti eri osapuolia tyydyttävään tulokseen. Neuvottelutuloksen toteuttamiseksi budjetissa tarvitaan rahaa. Sen vuoksi valiokunta esittää,

että talousarvion momenttien 25.10.21 ja 25.10.22 määrärahaa lisätään korkeimpien oikeuksien jäsenten palkkauksen tarkistamista varten.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta kunnioittavasti esittää valtionvarainvaliokunnalle,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 13 päivänä lokakuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

vpj. Matti Vähänäkki /sd
jäs. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /kok
Jyri Häkämies /kok
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /skl

Annika Lapintie /vas
Kari Myllyniemi /kesk
Kirsi Ojansuu /vihr
Veijo Puhjo /vas
Tero Rönkä /sd
Harry Wallin /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaisa Vuorisalo.